

Årsmelding 2023

Anno Musea i Nord-Østerdalen

I 2023 fikk vi på plass nytt skiltet på Ramsmoen. Fotograf: Geir Arne Mælan

2023 har vært et aktivt og innholdsrikt museums-år i Nord-Østerdalen. Anno museene i Hedmark startet 2023 med å stenge for publikum pga. høye strømpriser. På Ramsmoen stengte vi hovedbygget i januar og februar, og våre medarbeidere som hadde mulighet for det jobbet fra hjemmekontor. I Rødstua fikk vi montert varmepumpe i 2022. Det ble basen for Anno digital, men hadde også plass for medarbeidere som trengte å være fysisk til stede på Ramsmoen i perioden vi stengte Stallen. Både pandemien og strømkrisa har lært oss å gjøre jobben vår selv om forutsetningene endres. Det var likevel godt når arbeidssituasjonen utover 2023 normaliserte seg.

På Ramsmoen har vi boret etter jordvarme og byttet ut det gamle ventilasjonsanlegget med et som har langt mere effektiv varmegjenvinning. Dette utgjør en brutto investering på 1,4 millioner. Stallen og Rødstua er begge nå varmet opp av varmepumpe-teknologi. Målet med tiltakene er å halvere strømforbruket. Det ser vi er realistiske å oppnå.

De uforutsigbare strømprisene er en stor økonomisk utfordring for museene i Hedmark. Det ble derfor besluttet at vi skulle bruke store midler på energi-effektiviserende tiltak i 2023. Staten gir ikke strømtøtte til hverken offentlige eller private virksomheter. Men det ble opprettet støtteordninger for å stimulere investeringer i strømsparende tiltak. Det insentivet gjorde det mulig for Anno å gjennomføre investeringer som vi ellers ikke hadde hatt råd til.

Samtidig er utfordringen med de uforutsigbare strømprisene at det hjelper lite økonomisk å halvere strømforbruket hvis strømprisene firedobler seg fra det vi har vært vant til. Det er kommunisert tydelige

til våre myndigheter at dagens regime for fastsetting av strømpriser spiser midler som skulle vært brukt til å bevare kulturarven.

Samlingsforvaltning

Et av samfunnsoppdragene våre er å bevare kulturarven for ettertiden gjennom å samle og ta vare på gjenstander og kunnskapen om disse. Samlingsforvaltningen i MINØ har gjennom 2023 fortsatt å prioritere gjenstandsrevisjon. Den største innsatsen er lagt ned på Tolga. Den store samlingen av gjenstander på Dølmotunet går gjennom på systematisk vis. Gjenstanden sjekkes opp mot katalogen og utfyllende opplysninger tilføres. Vårt nye fellesmagasin på Elverum er i ordinær drift. Gjenstander som vi ikke har god nok oppbevaringsforhold til selv, blir flyttet dit. I 2023 ble det flyttet ca 100 gjenstander til Elverum. Et lastebillass med sleder og vogner ble flyttet fra plasthallen vi leier på Tynset. Pr. 01.01.2023 er det nå 849 gjenstander tilhørende Nord-Østerdalen som oppbevares på Elverum. Det nye fellesmagasin på Elverum representerer en stor kvalitetsheving for oppbevaring av gjenstandene våre.

Bildeteksten gjelder også bilde på forrige side: Flytting av gjenstander. Erik Tobias Taube og Torgeir Rennemo laster sleder og vogner for transport til bevaringssentret på Elverum. Fotograf: Geir Arne Mælan

Revisjonene fører også til at vi får langt flere nyregistreringer. I 2023 ble tallet 290. Det skyldes at det dukker opp gjenstander som ikke er registrert, men som vi antar har blitt tatt inn i samlingen. Det ble tatt inn nye 12 gjenstander i 2023, alle gitt som gaver. Av disse nevner vi t-skjorte fra første Pride-markeringen på Tynset, en radio fra andre verdenskrig, kamuflert som klokke fra krigens dager og hoveltre etter lokal helt «Oks-Gina» fra Brydalen.

Radio fra andre verdenskrig kamuflert som klokke. Einar Moan (1908-1980) bygget radioen. Han var elektriker og ansatt som driver av Tolgen Elektrisitetsverk, Kronslogen i perioden 1937-1946. Den ble lagd på verkstedet til elektrisitetsverket i all hemmelighet. Den kamuflerte radioen ble brukt til illegal lytting på sendingene fra London under andre verdenskrig. Radioen var så finurlig innebygd at den ikke skulle la seg åpne uten en spesiell teknikk. På en utstilling var det en som forsøkte å åpne klokken med det resultat at låsemekanismen gikk i stykker. Den ble derpå åpnet ved hjelp av «makt» (vinkelsliper mm.). Børsemaker Morten Terje Steen satte den så i orden igjen. (ifølge giver, tekst hentet fra Digitalt museum). Fotograf: Erik Tobias Taube

Rannveig Fridtun Øyen har ansvaret for revisjonsarbeidet i felt, mens Erik Tobias Taube har det samlede samlingsforvaltningsansvaret.

Fotosamlingen

MINØ sitt rikholdige fotoarkiv er av de største i Hedmark. I 2023 er vi nær ferdig med å digitalisere museets egen samling med lysbilder. Det består av ca. 24 000 bilder med dokumentasjon av museets aktivitet fra 1978 til 1998. Bildene vil etter hvert bli gjort tilgjengelig på Digitalt museum. Så lang et ca. 5000 bilder registrert og publisert.

Av annen tilvekst nevnes bilder etter Fotograf Ola Nyeggen. Der har vi publisert 591 bilder. Forvaltningen av fotoarven etter Nyeggen skjer i et godt samarbeid med Alvdal Fotoklubb. Ola Nyeggen sin rikholdige fotosamling vil etter hvert bli gjort tilgjengelig for publikum.

P.K. Lien er en annen kjent Alvdal-fotograf. Han etterlot seg også et rikt fotoarkiv. Det består stor sett av glassnegativer. Det digitaliserer vi nå fortløpende, og publiserer på Digitalt museum.

Vi har også inngått avtale om å depone fotosamlingen etter Jon Meli. Den skal og oppbevares på Ramsmoen. Den inneholder ca. 26 000 bilder, for det meste som lysbilder. Jon Meli har vært aktiv i forvaltning av Villreinstammen i Forelhogna siden 1972, og fotoarkivet hans utgjør en unik dokumentasjon av Forelhogna gjennom fire tiår. Store deler av samlingen vil etter hvert bli registrert, digitalisert og publisert på Digitalt museum.

Per Arne Tollefshagen har fagansvar for fotoarkivet. Han jobber også med digitalisering, publisering, museets nettsider og sosiale plattformer.

Av bøker og publikasjoner hvor vi har bidratt med bilder vil vi nevne: Kjenner du gammeldalen? av Ingveig Vangen, Tynset okkupert av Jon Ole Hokstad, Broderi som kunstform av Randi Lium, tidsskriftet Oppunder fjellbandet 2023, Oppdal historielag årbok 2023, Magasin i forbindelse med Munkehagen-festivalen i Stavanger.

Byggningsvern

Musea i Nord-Østerdalen har ansvar for 119 antikvariske bygg. Etterslepet på vedlikeholdet begynner dessverre å bli stort. Det er en utfordring for oss at ressursen vi disponerer ikke strekker til. Alle byggene vi har ansvar for har tilstandsvurdering som også beskriver behov for vedlikehold. I forvaltningen av byggene opererer vi med en tredelt tiltaksgradering. Tiltaksgrad en (TK 1) betyr at bygget framstår ok og uten behov for tiltak. Tiltaksgrad to (TK 2) tilsvarer moderat behov for tiltak. Tiltaksgrad tre (TK 3) tilsier stort behov for tiltak, og at tiltak haster. Tallene fra 2023 viser at vi har 49 bygg i TK 1, 43 bygg i TK 2 og 19 bygg i TK 3. Utenom dette har vi 8 bygg hvor det mangler tilstandsvurdering.

Med kun én håndverker har vi ikke nok folk til å gjøre alt vi ønsker. Vi må prioritere det mest nødvendige vedlikeholdet. Vi må prioritere strakstiltak for å hindre akutt forringelse av byggene. I år har det blitt reparert taklekkasjer på Tronshall i Tyllidalen og på bygg i Uppigard Streitlien.

I september hadde håndverkerne i Anno en todagers samling i museums-parken på Tynset. Målet å gjøre en innsats på utvalgte bygg, samt faglig utvikling. Dette er vellykkede samlinger hvor håndverkerne gjør arbeid sammen, får utveksle erfaring og lære av hverandre. På Tynset ble pipelekkasjen på setra ordnet. Stab-

buret fra Ramsmoen og stabburet fra Øverby i Tyllaldalen ble jekket, rettet opp og fikk nytt fundament.

Taket og pipa på setra i Museumsparken får nødvendig reparasjon.

Fotograf: Kirsten Frønæs

Restaureringen av Prestegårdstua på Tyllaldalen bygdetun er snart fullført. Det er Semming Øverby Lund og Sømoen tradisjonshandverk som gjennomfører prosjektet. Det gjenstår fremdeles å gjøre en jobb med stallen på samme sted. Mere utfordrende grunnforhold enn antatt har forsinket prosjektet.

Vi har også forsinkelser på prosjektet «Lillebakk» i Rendalen og Steenfjøset i Museumsparken på Tynset. Det er en utfordring å finne håndverkere som kan gjøre jobben.

2023 var første året med bygningsvernråd giverordningen i Nord Østerdalen. Rådgiveren heter Staffan Anderson. Han er en erfaren håndtverker med kompetanse i både tømmer- og murerfaget. Eiere av aktuelle bygg får råd og veiledning om hvordan de kan ta vare på og restaurere.

Fra bygningsverngruppa sin samling i Museumsparken på Tynset. De antikoariske håndverkerene har masse kompetanse om byggeskikk og tradisjonshandverk. Fotograf: Kirsten Frønæs

Engetunet. Fotograf: Geir Arne Mælan

Intensjonen med ordningen er å styrke bygningsvernet gjennom å kunne tilby et lavterskeltilbud til eiere og tilbudet har raskt blitt populært. Staffan jobber også sammen med kommunene og fylkeskommunen om bygningsvern.

Staffan Anderson og Torgeir Rennemo deltok på et arrangement under kulturminnedagene i Rendalen første uka i september. På Engetunet viste de hvordan ei tømmerbu kan jekkes, bunnstokken skiftes og nytt fundament legges. Det var mange interesserte som fikk med seg demonstrasjonen.

Arkiv

Musea i Nord-Østerdalen tar imot, oppbevarer og ordner arkiver fra lag, foreninger, organisasjoner, bedrifter og privatpersoner i regionen. Ordning av arkiv er en arbeidskrevende oppgave. Vi har et etterlep som er krevende og ta inn.

Av større arkiv som ble ordnet i 2023 vil vi nevne arkivet etter Tynset bygdemuseum.

Pr 31.12.2023 har vi 305 registrerte arkiver på Ramsmoen.

På tampen av 2022 fikk Stiftelsen Folldal gruver en ekstra bevilging fra Innlandet fylkeskommune for å ordne arkivet etter Folldal gruver. Arild Alander har to dager i uka gjennom 2023 som en del av stillingen sin, deltatt i dette pro-

sjektet. Arkivet etter Folldal gruver inneholder nå bortimot 300 meter arkivmateriale.

Formidling

I samarbeid med Alvodal Fotoklubb satte vi opp en utstilling i Fjøsset med tittelen: Ola Nyeggen, et langt liv som Bygdefotograf. Det ble en godt besøkt utstilling med mange gode tilbakemeldinger. Hovedansvarlig for utstillingen var Per Arne Tollefshagen. Parallelt ble det også laget en utstilling på Digitalt Museum. Den finner publikum via våre hjemmesider, eller ved å søke på Ola Nyeggen i Digitalt Museum.

Digitalt Museum blir en stadig viktigere formidlingsplattform for oss. Her kan publikum få tilgang til bildearkivet, gjenstandssamlingen og bygningssamlingen. På Digitalt museum legger vi også ut artikler med forskjellige temaer.

Pr 31.12.2023 er det publisert 42 artikler. Maren Kverness Halberg har i løpet av året forfattet flere artikler med bl.a. tematikk hentet fra skoleutstillinga i Rendalen.

Målet vårt er å utvikle og utvide tilbudet på digitale plattformer. Utfordringen for oss er å ha ressurser og personale som kan jobbe med formidling i det daglige.

Vi gjorde også en fornying og oppgradering av fortellingen om Sara Oust i Vingelen Kirke og skolemuseum. Utstillingen tar for seg Sara Oust sitt liv og hennes rolle som kvinne og predikant i Haugianerbevegelsen.

Årets årbok er nr. 41. Arild Alander er den som tar mest ansvar for oppfølging av skribenter, redigering og korrekturlesing. Årboka står sterkt og formidler årlig et variert spekter av temaer og skribenter.

Fra åpningen av fotoutstilling i Fjøsset. Bjørn Langleite forteller om Ola Nyeggen sitt virke som fotograf. Fotograf: Geir Arne Mælan

Ansvarlig for ny utstilling om Sara Oust er Rannveig Fridtun Øyen og Erik Tobas Taube. Fotograf: Geir Arne Mælan

Fra lanseringen av årboka 2023. Fotograf: Geir Arne Mælan

Anno digital

Anno Digital er en godt etablert del av Musea i Nord-Østerdalen. Anno digital jobber for hele Anno-felleskapet, men holder mest på med eksterne oppdrag. 2023 ble nok et aktivt og travelt år. Av større eksterne oppdrag vil vi spesielt nevne digitaliseringen av to bildearkiv for Norges vassdrags og energidirektoratet (NVE). Vi har fullført digitaliseringen av deres DIAS-samling, samt negativsamlingen fra dere «Is-kontoret. Til sammen dreier det seg om ca 60 000 enkeltbilder. Vi

har digitalisert en større bildesamling fra Norsk folkeminnesamling. Vi er også godt i gang med å digitalisere arkivet Skar Kruttverk. Det oppbevares og forvaltes av Mjøsmuseet.

Av interne oppdrag vil vi trekke fram digitaliseringen av Utvandermuseet sin bildesamling. I denne samlingen er det mange unike bilder fra norske utvandrere i USA. Foreløpig er vi ferdig med 3000 bilder. Jobben består både av å digitalisere foto, fotodokumentasjon samt oppretting av foto-poster og opplasting til Primus.

I mai hadde fotografen og de som jobber med digitalisering i Anno en felles fagsamling på Ramsmoen. Erland Johaug fortalte om arbeidet og metodikken på Anno digital. Det ble også tid til erfaringsutveksling og fagprat. Tilbakemeldingen er at fotografene ønsker seg årlig en slik samling.

*Fotoarkivarer og fotografer i Anno får en omvisning i Anno Digital sine lokaler.
Fotograf: Geir Arne Mælan*

Personal

På våren hadde vi en personaltur til Norsk Kultursenter på Koppang hotell. Her har hotelleier og privatsamler Pål Sagen bygget opp en unik samling av kunst, dokumenter og litteratur spesielt fra epoken 1814 til 1864.

De som jobber for Musea i Nord-Østerdalen pr 31.12.2023 er Per Arne Tollefs-hagen, Maren Kværness Halberg, Kirsten Frønæs, Torgeir Rennemo, Ole Cato Strømshoved, Arild Alander, Erland Johaug, Erik Tobias Taube, Rannveig Fridtun Øyen, Staffan Andersson, Ole Oskar Langleite, Marius Hagland, Geir Arne Mælan.

Personalet i MINØ samlet rundt Pål Sagen på Norsk Kultursenter i Koppang